

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

רשימת זכרונות

כתובים בידי הרבנית הצדקנית

מרת חנה ע"ה ז"ל

אשת כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל

מוהר"ר ר' לוי יצחק

זצוקל"ה נבג"מ זי"ע

הוריו של כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקל"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

פתח דבר

הננו מו"ל בזה חוברת ב של „זכרונות” שנרשמו ע"י הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.
בהוצאה זו, באה הרשימה כפי שנעתקה מכתב-ידה של הרבנית, ולאח"ז גם בתרגום ללה"ק, ובתוספת ציונים והערות בשוה"ג, כמבואר בפרטיות ב„פתח דבר” לחוברת הראשונה.

*

ויהי רצון שההוספה בהפצת המעיינות חוצה, תזרז את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

מערכת „אוצר החסידים”

י"ג תשרי, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

RESHIMAS ZICHRONOS

KESUVIM BIDEI HARABANIS HATZIDKANIS
MARAS CHANA

INSTALLMENT 2

Published and Copyrighted © 2011
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / Fax (718) 774-2718
editor@kehot.com

Orders:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / Fax (718) 778-4148
www.kehot.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

Manufactured in the United States of America

נסדר והוכן לדפוס על ידי חיים שאול בן חנה

נדפס בדפוס: 538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237 (718) 628-6700 The PrintHouse

א דעקלעראַציע פון אמונה אין דעם כפירה־פעסטונג

פאַר פסח איז אויך געווען אַ פּערעפיס²⁸ פון דער גאַנצער באַפעלקערונג, און צווישן אַלע שאלות אויף וועלכע מען האָט געדאַרפט ענטפערן איז געווען די שאלה צו מען איז אַ מאמין. עס זיינען געווען מאמינים וועלכע האָבן מורא געהאַט צו שרייבן אַז זיי זיינען דאָס. איז ער אַרויף אין שול אויף דער בימה שבת, ווען עס איז געווען אַ גרויסער עולם, און האָט אויסגערופן, אַז אויב מען וועט ניט ריכטיק ענטפערן איז דאָס אמת'ע כפירה, און אַז קיין איד טאָר דאָס ניט טאָן.

דאָס רעדן האָט געהאַט אַזאַ ווירקונג, אַז איינער וועלכער האָט געדינט אין אַן אַנשטאַלט²⁹ וואָס איז אים געווען נוגע צו פרנסה, האָט די ווייב פאַר אים געשריבן אַז ער איז אַ אומגלויבער. איז ער אַוועק אין דעם אָפּיס וואו די סטאַטיסטיקא³⁰ האָט זיך געפונען, און האָט געהייסן איבערשרייבן אַז עס איז ניט ריכטיק, און אַז ער איז יאָ אַ מאמין. דער פּערזאָן איז געווען זייער צופרידן וואָס ער האָט געהאַט די שטאַרקייט אויף דאָס צו טאָן. און איז געקומען דאַנקען דעם רב וואָס ער האָט אויף אים גע'פּוועל'ט.

* * *

קלוג און כיטרע זיך אַרויסגעדרייט

ביי די חקירות ודרישות וואָס מען האָט ביי אים געמאַכט [על־פי רוב האָט מען דאָס געטאָן אַרום דריי־פיר אַזייגער ביינאַכט] – האָט מען אים געפרעגט: ווי אַזוי ער האָט אין אַזאַ שווערן יאָר מיט מעל און אַנדערע עסן זאָכן געקענט דורכפירן אַזאַ אַרבעט אויף אַזאַ גרויסן מאַסשטאַב³¹ ווי די מצה, און נאָך דערצו צוליב רעליגיעזע ענינים. אויף דעם האָט ער

(28) מפקד אוכלוסין.

(29) מוסד ממשלתי.

(30) משרד רישומי האוכלוסין.

(31) קנה מדה.

געענטפערט, אַז ער האָט געגעבן חֶפֶר³² צו קאַלינינען²⁷ האָט ער אים געגעבן אַ רשיון, ווען ער איז ביי אים געווען. האָט דער סליעדאָוואַטיעל³³, ימח־שמו, געשוויגן.

די צווייטע זאך וואָס מען האָט אים געפרעגט, איז געווען וועגען דער שאלה אויף אמונה, און עס איז געווען קענטיק אַז אַלץ וואָס ער האָט גערעדט אין שול איז געווען איבערגעגעבן וואָרט ביי וואָרט. זיי האָבן הפנים אָנגעשטעלט אַ ספעציעלן מענטש אין שול וועלכער זאָל אַכטונג געבן ווי ער פירט זיך אויף, און ווי עס איז זיין השפעה אויף דעם עולם. אַזאַ פּערזאָן, האָט זיך, ווי מען האָט זיך דערנאָך דערוואוסט געפונען צווישן די מתפללים גופא.

אויף אַט דער פּראַגע האָט ער געענטפערט, אַז די סאָויעטן־מאַכט, פירט אַלץ דורך נאָר מיט אמת, און אַז אַ איד וועלכער איז באמת אַ מאמין³⁴, און נאָר ווייל ער האָט מורא עס זאָל אים ניט שאַטן אין פרנסה אָדער אין אַנדערע זאַכן, גיט ער ניט קיין ריכטיקן ענטפער, און לייקנט אַז ער איז אַ מאמין. האָט ער געוואָלט אַז מען זאָל ניט אָפּנאָרן די וועלכע פירן אַן מיט דעם איבערשרייבן פון דער באַפעלקערונג.

אַך, ווי קלוג און כיטרע ער האָט זיך אַרויסגעדרייט! מיט דעם האָבן זיך ביידע שאלות געענדיקט.

* * *

י"א שבט תש"ח דעם 22'טן יאָנואַר'.

פּעקלעך עסנוואַרג – ניט אום שבת!

נאָכדעם ווי איך האָב אים געזוכט פאַר פינף חדשים צייט, און געוואָלט דערגיין וואו ער געפינט זיך, און צו ער האָט דערהאַלטן די זאַכן וועלכע איך האָב אים געשיקט אויף זיין נאָמען קיין קיעוו און דניפּראָפּעטראָווסק, האָט מען מיר אַלץ געענטפערט אַז ער איז ניטאָ.

(32) שוחד.

(33) חוקר.

(34) ראה שבת צו, א: „מאמינים בני מאמינים“. וראה תניא פכ"ט. ובכ"מ.

בעת איך האָב געזוכט עצות וואָס צו טאָן, מיט וועמען זיך מיישב צו זיין האָב איך ניט געהאַט, ווייל יעדער איינער האָט מורא געהאַט צו נעמען אַ אַנטײל אין דעם ענין, איז מיר אָנגעקומען אַ פּאַוועסטקע³⁵ פון יעקאַטרינאַסלאָווער³⁶ תפיסה אז ל.ז. ש"ס³⁶ געפינט זיך אין דער קאַמעראַ No...³⁷ און אַז איך קען אים איבערגעבן עסן זאָכן און געלט.

דאָס ערשטע וואָס האָט מיר דערפרייט, איז געווען די נייעס אַז ער לעבט, און דערנאָך האָב איך געהאַט די מעגליכקייט אים איבערצוגעבן וואָס עס האָט זיך ערלויבט. נאָך אַלע שוועריקייטן און פּאַרמאַליטעטן³⁸ וועלכע איך האָב געמוזט דורכפירן, האָב איך אים ענדליך איבערגעגעבן אַ פעקל עסן.

די טעג פון צונעמען די פעקלעך איז געווען נאָך דאָס אַלפּאַוויט³⁹, איבער צען טעג. דאָס ערשטע מאָל האָט ער באַקומען דאָס פעקל, און איך האָב באַקומען אַ קבלה מיט זיין חתימה. דאָס צווייטע מאָל ווען עס איז אויסגעקומען דער טאָג פון זיין אות, איז געווען שבת. איך האָב דעריבער אַלץ צוגעגרייט פרייטאָג, און שבת אינדערפרי, האָב איך גענומען אַ רוסישע מיידל זי זאָל דאָס אַוועקטראָגן.

מער ווי פיר קילאָ עסן, האָט מען ניט ערלויבט איבערצוגעבן. אין דעם איז אַריין ברויט אויך. און אויב ניט גיין דעם טאָג, האָט מען געדאַרפט וואַרטן צען טעג.

פון די פיר קילאָ ברויט וואָס איך האָב אים געשיקט, האָט מען צוויי מאָל מעשר גענומען. אַזוי אָבער ווי ער האָט דאָרט געוויס גאַרניט געגעסן, האָב איך גערעכנט אַז איך מעג דאָס טאָן לכל הדעות.

נאָך דעם אַפּוואַרטן פון זיבן אינדערפרי ביז זיבן פאַרנאַכט, ווען עס איז שוין געווען שטאַרק פינצטער, האָב איך באַקומען אַ צעטל וואָס דער קאַמענדאַנט האָט געליינט אין דער הויך, אין דער געגנוואַרט פון אַ סך

(35) הודעה.

(36) לויק זאַלמאַנאוויץ שניאורסאהן – שמו המלא של רלווי"צ בגרסתו הרוסית.

(37) תא מספר.

(38) סידור ענינים פורמליים (רשמיים).

(39) האלה-בית הרוסי.

מענטשן וועלכע זיינען אויך געשטאנען אין דער ליין (וועלכע האָבן אָבער ניט פאַרשטאַנען דעם פירוש פון דעם געליינטן צעטל): По случаю субботы передачи не принимаю, האָב איך דעם פעקל ניט גענומען.

דאָס איבערצולעבן, האָט מען געמוזט האָבן נאָר זיין שטאַרקייט און יראת שמים.

דאָס אַלץ איז געווען נאָך זעקס חדשים פון לעבן אויף שוואַרצע ברויט מיט וואַסער און דורכצומאַכן אַזעלכע גרויסע יסורים, און דערנאָך ווייטער וואַרטן מיט אַ הפסק פון אַזאַ צייט.

מיט גרויס מי האָב איך ענדליך גע'פועל'ט ביים נאַטשאַלניק⁴⁰ אים איבערצוגעבן אין דריי טעג אַרום, כאָטש ער האָט געהאַט מער הנאה פון דעם ניט צונעמען שבת, ווי פון דעם באַקומען דעם עסן פאַר די צייט. דערנאָך האָט ער דאָרט געהייסן ביי די אַנגעשטעלטע: Тот, который в субботу не принимает передачи.

* * *

די רעבעצין ווערט געפאַרשט

אין צוויי וואָכן אַרום, נאָכדעם ווי מען האָט אים געבראַכט צוריק קיין דניפּראָפעטראָוסק⁴², זיינען שבת בייטאָג געקומען צו אונז אין שטוב דריי מענטשן פון נ.ק.וו.ד. ווייטער צו מאַכן אַן אונטערזוכונג און נאָך ביתר שאת. ווייטער אַלע ספרים און כתבים⁴³ וועלכע ער האָט די גאַנצע צייט געהיט מער ווי זיין לעבן⁴⁴, האָבן זיי שוין געהאַט פאַרנומען אויף

(40) מנהל.

(41) האיש שאינו מקבל חבילות בשבת.

(42) ראה רשימה שבהערה 2: „ישבתי .. בתחלה בדניפּראָפעטראָוסק ואח"כ בקיוב ואח"כ

עוד הפעם בדניפּראָפעטראָוסק”.

(43) בכת"י: כתבים זיינען.

(44) להעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר מתחילת חודש תמוז ה'תשל"ד, למו"ה איסר קליובגאנט

(אגרות-קודש חכ"ט ע' קצא): „אמי זצ"ל הפקידה אצל אחיו* ז"ל במוסקבא ס' מדרש רבה

(* אחיו: בן ציון).

דער מאַשין⁴⁵ מיט זיך. נאָך מיינע גרויסע בקשות צו זיי, אַז זיי זאָלן זיי לאָזן אין שטוב, האָבן זיי זיך דורכגערעדט טעלעפאָניש מיט זייערע „עלטערע“, און ענדליך האָבן זיי דאָס מיר אָפּגעגעבן צוריק. נאָר פון גיטלער'ס הענט⁴⁶ האָב איך דאָס ניט געקענט מציל זיין⁴⁷.

— גלייך ווי מען האָט אים צוגענומען פון שטוב פאַר פסח, האָט מען אים אויף מאָרגן אינדערפרי אַוועקגעפירט קיין קיעוו⁴², אין דער נאַרקאַמעווסקע טיורמאַי⁴⁸, מיט די גרעסטע חוטאים. איין איד האָט געזען ווי מען פירט אים⁴⁹ אין דער צווייטער קלאַס מיט צוויי שומרים, איז ער נתפעל געוואָרן און האָט זיך אַ לאַז געטאָן צו אים. האָט אים, דעם אידן, איינער פון די שומרים געזאָגט, אַז ווען כהנים דוכנען, טאָר מען ניט קוקן, קיינער זאָל ניט צוגיין צום וואַגאָן און ניט דערציילן קיין וואָרט. און אויף וויפל מען האָט מיר געוואַלט איבערגעבן דעם גריס, ווען ביי מיר איז געווען אין ספיקות צו ער לעבט, האָט מען פון מורא דאָס מיר דערציילט ווען ער איז שוין געווען אין ססילקא⁵⁰, בעת איך האָב אים שוין אליין געזען. —

דער צווייטער באַזוך איז געווען — אפשר וועט מען ביי מיר עפעס געפינען הוספה'דיקע מאַטעריאַל אַז מען זאָל קענען מאַכן האַרבער זיין חטא, וואַסערן, ווייס איך ניט.

(פורמט גדול) ב' כרכים שעל הגליון שלהם היו הערות רבות של אאמור' זצ"ל, היש אופן לברר הנעשה אתם וכו'? מובן עד כמה שהנ"ל נוגע וכו' וכו'". וראה שיחת וא"ו תשרי תש"נ** ס"ב; ס"ד (תורת מנחם התוועדויות תש"נ ח"א ע' 61 ואילך; ע' 64 ואילך).

45) מכונית.

46) הכוונה היא כנראה לכך שהכתבים שנשארו בדניפראָפּטער אָווסק אבדו לאחר הכיבוש הנאצי של העיר.

47) ראה שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב תש"נ (התוועדויות תש"נ ח"ד ע' 150) הערה 51: „ולהעיר על דבר פלא — שספריו הנדפסים הם (בעיקר) מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוקא הם נתפרסמו לרבים (בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב בשבתו על כסא הרבנות בעירו, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה)".

48) בית-הכלא המסונף לקומיסר העממי.

49) אל הרכבת.

50) במקום גלותו.

דערנאך האָבן זיי מיר גערופן אין נ.ק.וו.ד. און האָבן פאַר עטליכע שעה מיט מיר אַלץ געקנעלט איך זאָל זיי זאָגן וואָס מײַן מאַן האָט גערעדט יום־טוב, ווען מען פלעגט זיך צו אים צונויף קומען, און וועגן זיין שריפטליכע פאַרבינדוג מיט חוץ־לאַרץ א.א.וו. און וואָס שרייבן די קינדער, דער עיקר דער זון⁵¹ פון אַמעריקע⁵².

נאָך דעם אַלעמען, וואָס זיי האָבן מיר געשראַקן, האָט זיי מײַן ענטפער גאַרניט געגעבן, און די לאַגע איז פאַרבליבן ווי געווען.

* * *

5/II/48 [כ"ה שבט תש"ח].!

גרוסן פון טורמע

דורך דער גאַנצער צייט, האָב איך ניט געהאַט קיין געלעגנהייט אים צו זען פערזענליך. אַ שריפטליכן גרוס האָב איך אָבער אָפגענומען. דאָס איז געווען אַ בריף פון „בוכטאָ נאַגאַיעוואַ“⁵³, פון איינעם וועלכער איז געווען מיט אים פסח אין איין קאַמעראַ⁵⁴ אין קיעווער תפיסה. ווי ער האָט שפעטער דערציילט, איז דאָס געווען אַ קריסט אַ פראַפעסאָר, וועלכער האָט זיך געוואָלט אַנטאָן אַ מיתה, און ער האָט אים שוין צוגענומען פון דער גרייטער תלי'.

אַט דער גריס איז ביי מיר געווען זייער אַנגעלייגט. אינפאַרמירנדיק מיר וועגן זיין געזונט, האָט דער שרייבער פון דעם בריף געזאָגט אַז ער וועט ל.ז.⁵⁵ קיינמאָל ניט פאַרגעסן – זיין קאַפ און זיין קענטעניש.

זיי זיינען געווען פיר מענטשן אין איין חדר, און אַלע דריי האָבן געלעבט נאָר מיט זיין השפעה און ווירקונג, אויף ניט צו זיין

(51) הכוונה לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

(52) „אַמעריקע“ – כנראה הכוונה לארצות המערב בכלל.

(53) „מפרץ נאַגאַיעוואַ“ ליד העיר מאַגאַדאַן שבמזרח רוסיא, לחופו הצפוני של ים אוּחוּצק.

במהלך הרדיפות בתקופת סטאַלין שימש מפרץ זה כנקודת מעבר לאסירים בדרכם למחנות קולימה ומאַגאַדאַן.

(54) תא.

(55) = לויק זאַלמאַנאָוויץ.

אַראָפּגעפּאַלן ביי זיך פון דעם אַלעמען וואָס זיי מאַכן דורך. ער איז אויך נתפעל געוואָרן פון זיין שטאַרקייט. מען האָט אים, ווי אַלע אַרעסטירטע, געהייסן אַראָפּנעמען די בערד. צווישן זיי איז געווען רבנים און אַלטע פרומע אידן, זיי האָבן געפרוּאוּט ניט לאָזן דאָס צו טאָן, נאָר עס האָט זיי ניט געהאַלפּן, און מען האָט דאָס גלייך געבראַכט לפּועל און זיי זיינען אַלע אַרויס אָפּגעגאַלטע. ווען עס איז אָבער געקומען די אַשזערעדִי⁵⁶ פון ש. 57 האָט ער געזאָגט מיט אַזאַ כּוח: „איר וועט מיר די באָרד ניט נעמען“, אַז זיי האָבן זיך פאַר אים דערשראַקן און האָבן אים ניט געטשעפעט. ווי איך האָב זיי דערנאָך געזען, איז ער געווען דער איינציקער מיט אַ באָרד. אַ סך פרומע אידן האָבן אים נאַטירליך מקנא געווען מיט דעם.

סוף אַוּגוסט 1939, האָט מען אים געבראַכט צוריק קיין דניפּראָפּעטראָווסק⁴² און איך האָב געהאַט די מעגליכקייט אויף אים איבערצוגעבן אַלע צען טעג אַ פעקל עסן. נאָר אַ חוץ דעם, צו וויסן וואָס עס טוט זיך מיט אים, האָב איך ניט געהאַט קיין מעגליכקייט. עס זיינען געווען באַקאַנטע רופאים וואָס האָבן אים געזען, אויך איז געווען אַנגעשטעלטע וואָס האָבן אים געזען אַלע טאָג, מיר אָבער האָט מען ניט געזאָגט אפילו קיין איין וואָרט. אויב עס האָט זיך יאָ געפונען עטליכע אַרבעטער וואָס פלעגן מיר איבערגעבן גריסן פון אים, זיינען זיי אָבער, ווי עס האָט זיך שפעטער אַרויסגעוויזן, ניט געווען ריכטיק.

איין גריס אָבער, האָב איך יאָ אָפּגענומען פון אים אַ געוויסן שבת בייטאָג, און דאָס איז געווען ווען מען האָט אים געבראַכט אין שטאָט, און אים אַראָפּגעלאָזן עטליכע קילאָמעטער פון שטאָט⁵⁸. דאָרט איז געווען אַ באַקאַנטער וועלכער האָט מיט אַ הוסט טאָן געוויזן אַז ער דערקענט אים, און האָט באַקומען אַ ענטפער, אויך מיט אַ הוסט. דאָס, אַט דער גרוס, האָט מען מיר גלייך איבערגעגעבן. דער גרוס איז געווען אַז ער זעט גוט אויס און האַלט זיך גאַנץ שטאַרק. ווי ער האָט מיר

(56) תור.

(57) שניאורסאהן.

(58) ברשימה הנ"ל קרוב לסופה: „דניפּראָפּעטראָווסק ישבתי בב' בתי אסורים שונים, שבתוך העיר ומחוץ לעיר“.

דערנאָך דערציילט, איז דאָן געווען זיין מיינונג אז מען וועט אים אויף
געוויס באַפרייען, און דערפאַר איז ביי אים די שטימונג געווען אַ סך אַ
בעסערע, שפעטער אָבער, האָט זיך אַלעס איבערגעביטן אויף ערגער.

* * *

הצהרת אמונה במעוז הכפירה

לפני חג הפסח של אותה שנה התקיים גם מפקד אוכלוסין של כלל האוכלוסייה, ובין כל השאלות שעליהן נדרשו הנפקדים לענות היתה השאלה: "האם אתה מאמין?"

היו מאמינים שחששו לכתוב שהם אכן כאלו. בשבת עלה איפוא בעלי על הבימה בבית-הכנסת, בשעה שנכח בו קהל גדול, והכריז שתשובה שלילית על שאלה זו היא בגדר כפירה של ממש, ואסור ליהודי לעשות זאת.

לדברים אלו היתה השפעה כה רבה, עד שיהודי אחד, שעבד במוסד ממשלתי, עבודה שהיתה נחוצה לו לפרנסתו, ואשתו כתבה בשמו שהוא אינו מאמין — פנה אל המשרד שריכז את הנתונים הסטטיסטיים, והורה לתקן ולכתוב שהתשובה הקודמת לא היתה נכונה, ושהוא אכן מאמין. האיש היה מלא סיפוק על כך שהיה לו העזו לעשות זאת, ובא להודות לרב על כך שהשפיע עליו בכיוון זה.

דע מה שתשיב

לימים, במהלך החקירות שלאחר המעצר — חקירות שנערכו על-פי רוב בסביבות השעה שלוש-ארבע לפנות-בוקר — נשאל בעלי: כיצד עלה בידו, בשנה של מחסור חמור בקמח ובמוצרי מזון בכלל, להוציא אל הפועל פעילות שכזו בהיקף כה נרחב כפי שעשה בעניין אספקת המצה, ולא עוד אלא לצורך ענייני דת?!

על כך השיב בעלי, שהוא שיחד את קלינין כשביקר אצלו, ותמורת זאת העניק לו קלינין את הרשיון לכך... החוקר, ימח-שמו, השתתק.

שאלה נוספת ששאלו אותו במהלך החקירה היתה בעניין השאלה על האמונה במפקד האוכלוסין. היה ניכר שהדברים שנשא בעלי בבית-הכנסת נמסרו להם מלה במלה. מסתבר שהם הציבו בבית-הכנסת איש משלהם, שישים לב לאופן הנהגתו של בעלי ולמידת השפעתו על הקהל. כפי שנודע לנו אחר כך, נמצא להם אדם כזה מקרב המתפללים עצמם.

על שאלה זו השיב בעלי, שמאחר שהשלטון הסובייטי מקפיד שהכל יתנהל על-פי מידת האמת, והרי ייתכן מצב שיהודי שהוא אכן מאמין יכחיש את אמונתו ויענה תשובה שאינה אמיתית, מחשש שהדבר

יפגע בפרנסתו או בדברים אחרים — הוא ראה צורך להבטיח שהציבור לא ירמה את האחראים על מפקד האוכלוסין באמצעות תשובה כוזבת... אח, כמה מחוכמת וכמה פקחית היתה הדרך שבה השתמט מהם בעלי! ואכן, תשובותיו של בעלי סתמו את הגולל על שתי שאלות אלו.

י"א שבט תש"ח, 22 בינואר

חבילת מזון? לא בשבת!

לאחר חמישה חודשים של חיפושים אחרי בעלי, ונסיונות להשיג מידע על מקום הימצאו ולברר אם קיבל את הדברים ששלחתי על שמו לקייב ולדנייפרופטרובסק, בירורים שעליהם תמיד נעניתי ש"הוא איננו", ובעוד אני מחפשת עצות כיצד לפעול (עם מי להתייעץ לא היה לי, משום שהכל חששו לקחת חלק בעניין) — קיבלתי הודעה מבית-הכלא שביקטרינוסלב, ובה נאמר כי "ל. ז. שניאורסאהן"¹⁸ נמצא שם בתא שמספרו כך וכך, וכי אני יכולה להעביר אליו מצרכי מזון וכסף.

לכל-לראש שימחה אותי הידיעה על כך שהוא עודנו בחיים, ושנית — שיש ביכולתי להעביר אליו מה שניתן להעביר. סוף-כל-סוף — לאחר כל הקשיים והסידורים הרשמיים, אותם הייתי מוכרחה לעבור — העברתי אליו חבילת מזון.

מועד קבלת החבילות נקבע לפי סדר האלף-בית הרוסי, והתפרס על-פני עשרה ימים. בפעם הראשונה בעלי אכן קיבל את החבילה, וקיבלתי על כך קבלה בחתימתו. בפעם השנייה חל תורו של בעלי, על-פי האות הראשונה של שמו, ביום השבת. הכנתי אפוא את הכל מערב שבת, ובשבת בבוקר לקחתי עמי נערה רוסייה כדי שתטלטל את החבילה.

יותר מארבעה קילוגרמים של מזון לא הותר להעביר לבית-הכלא, ובמשקל זה נכלל גם לחם. לולא הייתי באה באותו יום — היה עלי להמתין עשרה ימים נוספים. מארבעת הקילוגרמים של לחם ששלחתי לו — נטלו פעמיים "מעשר"... ומאחר שהיה ברור שהוא לא אכל דבר ממאכלי בית-הכלא — סברתי שלכל הדעות מותר לי להעביר אליו מזון בשבת.

לאחר המתנה מייגעת מהשעה שבע בבוקר עד השעה שבע בערב, כשכבר החשיך לחלוטין, נמסר לי פתק — שתוכנו אף הוקרא בקול רם

(18) לויק זלמנוביץ שניאורסאהן — שמו המלא של רלוי"צ בגרסתו הרוסית.

על-ידי המפקד, בנוכחותם של אנשים רבים שעמדו אף הם בתור (אם-כי הם לא הבינו את פירושו של הפתק שהוקרא): "מכיוון שהיום שבת, סירבתי לקבל את החבילה"...

בנסיגנות שכאלה ניתן לעמוד רק באמצעות החוסן הרוחני ויראת-השמים של בעלי.

כל זאת — לאחר שישה חודשים שבהם חי בעלי על לחם שחור ומים בלבד וסבל ייסורים גדולים, וביודעו שעליו להמתין זמן ניכר עד שיוכל לקבל חבילה נוספת!

בעמל רב הצלחתי לשכנע את האחראי למסור לו את החבילה כעבור שלשה ימים — אם-כי בעלי נהנה מאי-קבלת חבילת המזון בשבת יותר ממה שנהנה מקבלתה לפני הזמן הקבוע...

לאחר-מכן כונה בעלי על-ידי פקידי הכלא: "האיש שאינו מקבל חבילות בשבת".

הרבנית נחקרת

כשבועיים לאחר שהובא בעלי בחזרה לדנייפרופטרובסק¹⁹, בעצם יום השבת, הגיעו לביתנו שלושה אנשי נ.ק.וו.ד. כדי לערוך חיפוש נוסף, והפעם ביתר שאת. את כל ספריו וכתביו של בעלי, עליהם שמר תמיד יותר מאשר על חייו שלו²⁰, הם כבר העלו עמם למכוניתם. לאחר בקשותיי הנמרצות אליהם להשאיר את הספרים בבית, הם התייעצו טלפונית עם האחראים עליהם, ובסופו של דבר החזירו את הספרים לידי. רק מידי של היטלר²¹ לא יכולתי להצילם...²²

מיד לאחר שלקחו את בעלי מן הבית לפני פסח — בבוקר

19) ראה רשימה שבערה 2: "ישבתי... בתחלה בדנייפראפטרובסק ואח"כ בקיוב ואח"כ עוד הפעם בדנייפראפטרובסק".

20) להעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר מתחילת חודש תמוז ה'תשל"ד למו"ה איסר קליובגאנט (אגרות-קודש חכ"ט ע' קצא): "אמי זצ"ל הפקידה אצל אחיו ז"ל במוסקא ס' מדרש רבה (פורמט גדול) ב' כרכים שעל הגליון שלהם היו הערות רבות של אדמו"ר זצ"ל, היש אופן לברר הנעשה אתם וכו'? מובן עד כמה שהנ"ל נוגע וכו' וכו'". וראה שיחת וא"ו תשרי תש"נ ס"ב; ס"ד (תורת מנחם התועודיות תש"נ ח"א ע' 61 ואילך; ע' 64 ואילך).

21) הכוונה היא כנראה לכך שהכתבים שנשארו בדנייפרופטרובסק אבדו לאחר הכיבוש הנאצי של העיר.

22) ראה שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב תש"נ (התועודיות תש"נ ח"ד ע' 150) הערה 51: "ולהעיר על דבר פלא — ספרי הנדפסים הם (בעיקר) מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוקא הם נתפרסמו לרבים (בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב שבתו על כסא הרבנות בעירי, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה)".

שלמחרת — העבירוהו לקייב¹⁹, אל בית-הכלא "נארקומוסקי"²³, והושיבוהו שם יחד עם הפושעים הגדולים ביותר. יהודי אחד ראה כיצד מובילים אותו אל הרכבת, במחלקה השנייה, בליווי שני שומרים. הוא התרגש לראותו והתקרב מעט לעברו. אמר לו אחד השומרים לאותו יהודי: "כשהכונים נושאים את כפיהם על הדוכן — אסור להסתכל... איש אל יתקרב אל הקרון ואל יספר מאומה!"

ככל שהיה רצונו של אותו יהודי עז למסור לי דרישת-שלום זו, בתקופה שבלבי קיננו ספקות אם בעלי נמצא בין החיים — הפחד מנע ממנו לעשות זאת, והוא סיפר לי על כך רק לאחר שבעלי היה כבר בגלות, בזמן שאני עצמי כבר ראיתי אותו.

מטרת החיפוש השני היתה מתוך תקוה למצוא ברשותי חומר נוסף כלשהו, כדי שניתן יהיה להרבות עוד יותר בחומרת חטאיו של בעלי. איזה חומר בדיוק — אינני יודעת.

לאחר החיפוש זומנתי למטה הנ.ק.וו.ד., ושם ניסו במשך מספר שעות לשכנע אותי לספר להם מה דיבר בעלי בימים-טובים, כשאנשים היו באים להיוועד אתו, וכן על קשרי המכתבים שלו עם חוץ-לארץ וכדומה, ומה כותבים הילדים, בעיקר הבן²⁴ מאמריקה²⁵. למעשה, על-אף כל הנסיונות להפחיד אותי — תשובותיי לא הוסיפו להם דבר, והמצב נותר כפי שהיה.

5 בפברואר 1948, כ"ה שבט תש"ח

דרישות שלום מבית-הכלא

במשך כל תקופה זו לא ניתנה לי ההזדמנות לראות את בעלי אישית, אולם דרישת-שלום כתובה קיבלתי. היה זה מכתב ממפרץ נאגאייב²⁶, מאדם ששהה בחג הפסח בתא אחד עם בעלי בבית-הכלא בקייב. כפי שבעלי סיפר לאחר-מכן, היה זה פרופסור נוצרי, שעמד לאבד את עצמו לדעת, ובעלי הוריד אותו מחבל התלייה המוכן.

23 בית-הכלא המסונף לקומיסר העממי.

24 הכוונה לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

25 "אמריקה" — כנראה הכוונה לארצות המערב בכלל.

26 מפרץ ליד העיר מאגאדאן שבמזרח רוסיה, לחופו הצפוני של ים אוחוצק. במהלך

הרדיפות בתקופת סטאלין שימש מפרץ זה כנקודת מעבר לאסירים בדרכם למחנות קולימה ומאגאדאן.

הערכתי מאוד דרישת-שלום זו. כותב המכתב דיווח על מצב בריאותו של בעלי, וכתב שלעולם לא ישכח את "ל.ז."²⁷ — את ראשו החריף ואת הידע הנרחב שלו. הם היו ארבעה אנשים בתא אחד, וכל שלושת האחרים חיו רק בכוח השפעתו של בעלי, שעודד אותם לבל יפלו ברוחם מכל העובר עליהם.

האיש התפעל גם מעוז-רוחו של בעלי: כמו על כל העצירים, נצטווה גם בעלי להסיר את זקנו. בין האסירים היו רבנים ויהודים מבוגרים ויראי-שמים שניסו למנוע את גילוח הזקן, אך מאום לא עזר להם — הפקודה הוצאה אל הפועל וכולם יצאו כשהם מגולחים. אולם כשהגיע תורו של "ש."²⁸ — הכריז בתוקף רב: "את זקני לא תטלו ממני!", והללו נבהלו מפניו ולא נגעו בו. ואכן, כפי שראיתי בעצמי לאחר-מכן, היה בעלי האסיר המזוקן היחיד. מטבע הדברים, רבים היו היהודים החסידיים ויראי-השמים שקינאו בו על כך...

בסוף אוגוסט 1939 הוחזר בעלי לדנייפרופטרובסק¹⁹, וניתנה לי האפשרות להעביר אליו חבילת מזון פעם בעשרה ימים, אך מלבד זאת לא היתה לי כל אפשרות לדעת מה נעשה עמו. היו בבית-הכלא רופאים ממכרינו שראו אותו, וכן בעלי-תפקידים אחרים שראו אותו בכל יום, אולם לי הם לא אמרו אף לא מלה אחת. ומשנמצאו אי-אלו מעובדי המקום שאכן היו מוסרים דרישת-שלום ממנו — התברר לאחר-מכן שהן לא היו אמינות.

אולם דרישת-שלום אחת אכן קיבלתי מבעלי, באחד מימי השבת. היה זה כשבעלי הובא אל העיר, והורד מן הרכבת במרחק מספר קילומטרים מן העיר²⁹. נכח שם אחד ממכרינו, שסימן לבעלי באמצעות שיעול מעושה כי הוא מזהה אותו, וקיבל על כך מענה — גם הוא באמצעות שיעול. לפי דרישת-שלום זו, שנמסרה לי מיד, בעלי נראה היטב, ונראה היה כי הוא עומד איתן.

כפי שסיפר לי אחר כך, הוא סבר באותה עת שבודאי הוא עומד להשתחרר, ולכן היה מצב-רוחו טוב בהרבה. אולם לאחר-מכן הכל השתנה ונעשה גרוע יותר.

(27) לויק זלמנוביץ.

(28) שניאורסאהן.

(29) ברשימה הנ"ל קרוב לסופה: "בדניפראפטרפאָווסק ישבתי בב' בתי אסורים שונים,

שבתוך העיר ומחוץ לעיר".

נדפס על ידי ולזכות

יוסף יצחק הכהן בן רישה

וזוגתו מרת נחמה דינה בת מלכה רייזל

אוריאל צבי הלוי בן גיטל עטל

וזוגתו בתי' בת שרה מינדל

שלום דובער בן רבקה נעמי

וזוגתו מרת אסתר בת מרים

בנימין בן חדוה

וזוגתו מרת רבקה רחל בת אסתר שיינדל

ומשפחתם שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות

להצלחה רבה ומופלגה בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב